

DEUTSCH-SORBISCHES VOLKS
NĚMSKO-SERBSKE LUDOWE

THEATER
DŽIWADŁO

BAUTZEN
BUDYŠIN

WON DO SWĚTA – AUF IN DIE WELT

PEDAGOGISKI MATERIAL DŽIWADŁA ZA WUČERJOW
25.09.2025

wobsah:

1. hłowne informacije
2. wupućowanje
3. Jahn (John) Kilian
4. džětowy nadawk

Před něhdže 175 lětami pytachu mnozy **ewangelscy** Serbja we Łužicy swobodu we wěrze, lěpšich žiwjenskich wuměnjach a wěsty přichod. Jich puć wjedžeše předewšěm do Texasa a do Južneje Awstralije abo awstralskeje Viktorije.

přičiny	dokal so wupućowaše	čas/kóšty
nabožny ćisć (zjednoćenje ewangelskeju cyrkwjow → luthersku z reformowanej)	Texas (Serbin, Lee County) Južna Awstralija (Ebenezer, Barossa)	kóšty: přejězd 2-4 mėsacow jězba 10-30 US \$ přez Atlantik hač do £25 do Awstralije
hospodarska nuza škit mjeńšinow	Awstralija (Viktoria, nětko Tarrington; tehdy pod mjenom Hochkirch znate)	zdžěla dałaše přiražki

1854 zemřechu na přejězdze do Texasa 73 ludži, 55 z nich na choleru. Wuskosć a špatna hygiena wjedžeštej ke chorosćam a džěćacej smjertnosći.

Stawizny zboža: W Serbinje nasta hač do džensnišeho žiwa wosada z muzejom.

W Awstraliji založichu Serbja wjeski kaž Ebenezer abo Tarrington a natwarichu wuspěšne farmy.

Hišće džensa dopominaja cyrkwy, šule a wjesne mjena na Serbski pochad.

Wupućowanje bě drohe, riskantne, přinjeseše pak tež dobrostki.

Najebać mnohich woporow wobchowachu Serbja swoju řeč, swoju wěru a stworichu nowu domiznu w dalinje.

Njejasnosće/ typiske prašenja při slědženju:

- Z kotrych wjeskow pochadžeja Serbja?
- Kelko pochadźachu z Hornjeje a kelko z Delnjeje Łužicy? (Slědženje w cyrkwinkich knihach abo lišćinach wupučowarjow je za to wažne.)
- Kotre swóby wupučowachu? (mjeno, ličba dźěci, staroba, swójbny staw)
- Kotre puće so wužiwachu? (přistaw, mjeno płachtaka)
- Kak dotho běchu po puću?
- Kelko zemřechu při wupučowanju?
- Kak wotměwaše so žiwjenje swójbow po přichadže? (kraj, powołanje, gmejna, integracija abo zachowanie řeče / kultury)

Dokumentowane a zapisane serbske swójby, kotrež wupučowachu:

swójbne mjeno	pochad	nowa domizna
Jarick (Christian Jarick)	Wjerbno (Delnjoserb, wobkruh Choćebuz) NIEDERLAUSITZ aktuell+1	wupučowaše 1854 ze žonu a synom do Awstralskeje; naslědnicy bydla w „Bethel“ (Awstralska); kapačka kěrchow swójbny hišće wobsteja NIEDERLAUSITZ aktuell+1
Bürger	Mješicy, Hornja Łužica / Sakska) lausitzer-allgemeine-zeitung.org+2germanaustralia.com+2	wupučowaše do Awstralskej; zasydleše w Gnadenthal, Victoria/Južna Awstralska. lausitzer-allgemeine-zeitung.org+1
Zwar	pochadžeše z Łužicy (Sakska/ wokolina) becker-zwar.com	wjedžeše wjetšu skupinu Serbow z łódžu <i>Helene</i> (1851) do Awstralskej. becker-zwar.com
Graf	Praskow (zapadnje Budyšina), Hornja Łužica yarradandenongsnon-britishpioneers.blogspot.com	wupučowaše směr Victoria, Awstralska; jednotliwcy bydla hišće tam. yarradandenongsnon-britishpioneers.blogspot.com
Teinert	Wukrančicy; Dubjo, Hornja Łužica (skupina Jana Kiliana) Wikipedia+2Alles-Lausitz.de+2	wupučowaše z Janom (John) Kilianom 1854 do Texasa. Wikipedia+2Alles-Lausitz.de+2

St. Paul's Lutheran Church

blockhěta zažnych
serbskich sydlerjow

Texas Wendish Heritage muzej

Serbin leži w gmejnje Lee County US-zwjazkoweho stata Texasa.

Wone založi so we 1850tych lětach wot serbskich wupućowarjow. Městnosć leži něhdže 80 kilometrow wuchodnje Austina.

Něhdže 550 serbskich lutheranow z Delnjeje Šleskeje kaž tež z Braniborskeje zasydli so tu pod nawodom fararja Jana Kiliana. Woni běchu přeni čtonojo ewangelsko-lutherskeje cyrkwe w Texasu.

Hačrunjež so w Serbinje hižo serbsce njerěči, sej wobydlerjo dopomnjeće na swojich prjedownikow wobchowaja, serbske natožki haja a styki do domizny swojich prjedownikow wužiwaja. W něhdyšim šulskim twarjenju Serbina je Texas Wendish Heritage muzej zaměstnjeny.

Lěta 2000 měješe gmejna 90 wobydlerjow.

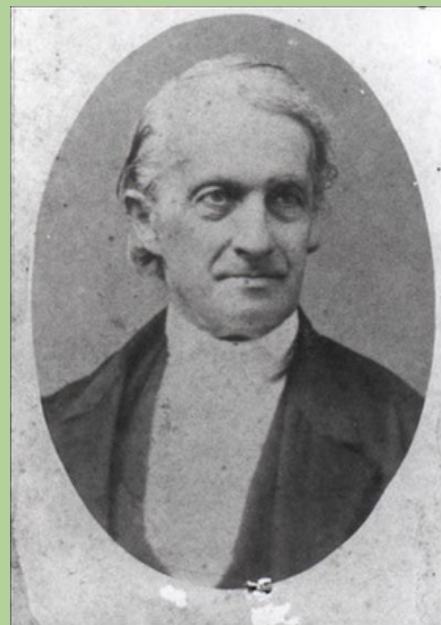
Jan Kilian - Serbski Mójzes - žiwjenjoběh

Jan Kilian bě duchowny wjednik serbsko-wendiskeho wupućowanja do Texasa w lěće 1854.

Jako farar, basnik a zachowar rěče wjedžeše přez 550 bratrow a sotrow wěry do nowyje domizny.

Jeho hnujace słowa wabichu Serbow za wupućowanje do Texasa.

- narodži so 22. měrca 1811 w Delanjach (OT Döhlen, Sakska)
- studowaše teologiju w Lipsku
- farar w Bukecach, Kotecach a Wukrančicach
- přećiwnik cyrkwinskeje unije a racionalizma
- přetožeše a spisa přédowanja, basnje a spěwy do serbšćiny
- nawjedowaše 1854 přibližne 550 Serbow do Texasa
- přizemjenje w Galvestonje, sydlišćo Serbin (Lee County)
- založenje cyrkwy: St. Paul's Lutheran Church
- založi šulu ze serbskej rěču
- zemrě 12. septembra (požnjenca) w Serbinje, Texas

Jan Kilianowe kulturne herbstwo wobsahowaše:

- dopomnjeće
- zachowanje identity
- založenje *Texas Wendisch Heritage Museum*
- mnoho spisow, spěwow a wobstaće serbskich natožkow

The interior of St. Paul's at Serbin

Samples of Wendish: Table Prayers

(Before meals)

Pschindz Knjes Jesus butsch nasch Hosc.
A požohnuj wschitko stož ty nom wobradziw sy.
(Come Lord Jesus, be our guest
And let thy gifts to us be blessed.)

(After meals)

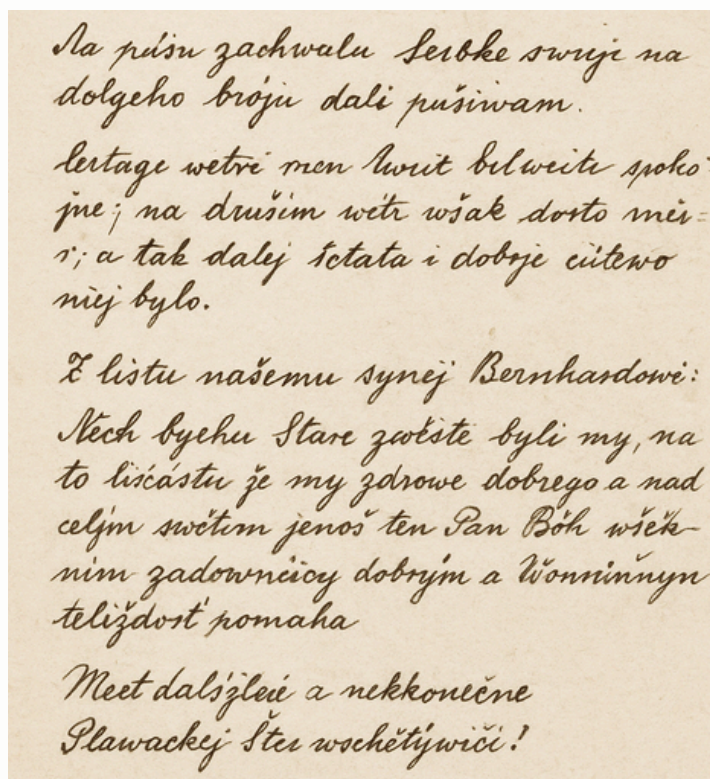
Džazkujće so tema Knjesey
Pschetož won je dobročžuvy.
A jeho dobrota traje wecžuje.
(Oh give thanks unto the Lord
For he is good.
And his mercy endureth forever.)

The interior, which resembles that of Kilian's former church at Kotitz, is unique. A high balcony supported by columns extends all around the church interior and includes the minister's pulpit, which is above the altar and directly opposite the entrance. In the balcony section above the entrance is the pipe organ, which was dedicated on July 24, 1904, at the fiftieth anniversary celebration. Adhering to an old European custom, the men occupied the balcony, while the women sat downstairs. The girls sat on the short benches parallel with the altar, while the elderly men sat on the opposite side of the altar. [This seating practice is no longer followed. Ed.] The church has a seating capacity for six hundred people.

A spotless blue and white motif with touches of gold characterizes the interior. The ceiling, painted a 'heavenly blue,' has on it stenciled designs of gold. The white pillars are stained to look like marble. The pillars adjoining the pulpit have a capital of hand-carved acanthus leaves which are painted gold. The all-seeing eye above the pulpit also is painted gold. The ornate chandeliers, formerly adapted to burning kerosene, now have electric wiring. The baptismal font is very ornate with its gilded, hand-carved cherubs, grapes and cross. The floor, originally constructed of flagstone, has a concrete covering. The settlers made no provision to heat the building during the early years.

(From Anne Blasig's *The Wends of Texas*)

Džěłowe łopjeno wobsahuje swisowace sady lista, kotrež počahuja so na wšelake wuprajenja Jana Kiliana.
Čitaj a wobdžěłaj slědowace nadawki.

sady z lista

Serbsce	Deutsch (Übersetzung)
Dny su dłuhe a wužiwe. Chorych jo wjele, bóžkož cholera jo špět wuzběhnjena.	„Die Tage sind lang und beschwerlich. Viele sind krank, leider ist die Cholera wieder ausgebrochen.
Ale nadžija njeumiera. Naša rěc dyrbi wuostać, zo njeby my njeztratili so w swěće.	Doch die Hoffnung stirbt nicht. Unsere Sprache muss bestehen bleiben, damit wir uns in der Welt nicht verlieren.
Ow wola lubosće, wšykne my lužy, k wam dźeržimy so, Chryste, z dušy.	O Quell der Liebe, wir alle Armen, wir halten uns an dich, Christus von Herzen.
Přeprošujomy tež wotpóslanje próstwow, zo by waša modlitwa nas z Chrystom zwjazowała.	Wir bitten auch um eure Fürbitte, dass euer Gebet uns mit Christus verbindet.“

nadawki

1. Kotre ćeže a wužadanja wopisa Jan Kilian w lišće?
2. Čehodla běše Kilianej wobstaće serbskeje rěče tak wažne?
3. Třeća sada je wurězk spěwa. Na kotre začuća a žedžby so počahuje?
4. Twor swójsku sadu z fragmenta.
5. Rozestaji so z prašenjom: Čehodla pomhachu listy a spěwy wupućowarjam?

wuslědki

móžne wotmołwy:

1. ćeže

Přejězd běše dołhi a wobćežny. Mnozy schorjechu, Cholera wudyri. Wuskosć, špatna hygiena a strach wupućowarjow wobliwowachu.

2. rěč

Rěč woznamjenješe identitu a zwjazanosć. Wona měješe nadawk zhromadnosć w cuzbje sposrědkować. Rěč bě za Kiliana škit přećiwo asimilaciji.

3. nadźija, wěra, zhromadnosć

Dowěra do Chrystusa, tróšt we wěrje, zhromadnosć w nuzy su wažne, zo njebychu wupućowarjo zadwělowali.

4. přetworjenje sady

přikład: "Naša rěč dyrbi wuostać, zo njeby my njeztratili so w swěće" → Rěč dyrbi so zachować. Hdyž ju zaprějemy, zhubimy swoje korjenje. (Wenn wir unsere Sprache vergessen, verlieren wir unsere Wurzeln.)

5. listy a spěwy

Listy běchu zwisk k domiznje, woni skrućichu zmužitosć, wěru a sposrědkowachu nadźiju. Listy a spěwy běchu zepěra a skrućichu zmužitosć a nadźiju. Woni běchu zwisk k domiznje.

Ansprechpartnerin

Christine Werner

sorbische Theaterpädagogin

Tel.: 03591 / 584 285

E-Mail: c.werner@theater-bautzen.de

Impressum

Deutsch-Sorbisches Volkstheater Bautzen / Němsko-Serbske ludowe dźiwadło Budyšin

Seminarstraße 12, 02625 Bautzen

Tel.: 03591 / 584 163

E-Mail: kontakt@theater-bautzen.de //

www.theater-bautzen.de

Das Deutsch-Sorbische Volkstheater ist ein kommunaler Eigenbetrieb des Landkreises Bautzen, der anteilig aus Mitteln der Stiftung für das sorbische Volk des Kulturraumes Oberlausitz/Niederschlesien finanziert wird.

Intendant: Lutz Hillmann, Regie: Esther Undrisz